

Lehet-e fenntartható a turizmus?

CSÁFOR HAJNALKA, SZLÁVIK JÁNOS
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Gazdaságtudományi Intézet, Közgazdaságtan Tanszék
Egészség ház u. 4., Eger 3300
csafor.hajnalka@uni-eszterhazy.hu
szlavik.janos@uni-eszterhazy.hu

A tanulmány címében megfogalmazott kérdés, miszerint lehet-e fenntartható a turizmus, talán provokatív, de valós. Arra a kérdésre, hogy a turizmus mint globális gazdasági ágazat összhangban van-e a fenntarthatósági kritériumokkal, nem tudunk választ adni. (Mindössze gyanítjuk, hogy a formájában, irányában és dinamikájában összeségében nem.) Írásunkban azt vizsgáljuk, hogy a turizmus mely területei teljesíthetik a fenntarthatósági kritériumokat. Bemutatjuk a természeti tőkére és kulturális hagyományokra és a térségre jellemző helyi termékekre alapozott turizmust. Esettanulmányunkkal azt szemléltetjük, hogy hogyan lehet a fenntarthatóság irányába mutató turisztikai programot kidolgozni. Konklúzióink szerint amennyiben úgy használjuk ki a turizmusban rejlő lehetőségeket, komparatív előnyöket, hogy közben teljesülnek az erős környezeti fenntarthatóság követelményei, akkor megteremthető a fenntartható turizmus.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, természeti tőke, turizmus, fenntartható turizmus, helyi termék

1. Gondolatok a fenntartható turizmusról

A tanulmány címében megfogalmazott kérdés, miszerint lehet-e fenntartható a turizmus, talán provokatív, de valós. Arra a kérdésre, hogy a turizmus mint globális gazdasági ágazat összhangban van-e a fenntarthatósági kritériumokkal, nem tudunk választ adni. (Mindössze gyanítjuk, hogy a formájában, irányában és dinamikájában összeségében nem.) Írásunkban azt vizsgáljuk, hogy a turizmus mely területei teljesíthetik a fenntarthatósági kritériumokat.

Tanulmányunkban a fenntarthatóságot, a fenntartható turizmust két szempontból és egy eseten keresztül elemezzük. Az első a természetitőke-szolgáltatásokra épülő turizmus.

A konkrét példa egy a Hortobágyra tervezett program, amelyet egy amerikai egyetem kutatóival együtt dolgoztunk ki, tanulva az ő floridai tapasztalataikból, kiegészítve azt helyi termékeken alapuló programokkal, jelen esetben a „borral” mint helyi termékkel, a hozzá kötődő komplex szolgáltatásokkal. A turizmus szolgálhatja a fenntarthatóságot, de a tömegturizmus nagysága és növekedési dinamikája ellene hat a fenntarthatóságnak, rombolva önmaga fenntarthatóságának feltételeit is.

Az 1992-es riói konferencián elfogadott Agenda 21-gyel összhangban a turizmus fenntarthatóságáról Michalkó Gábor a következőket írja: „A turizmus fenntarthatósága kettős: úgy kell garantálni a vonzerők utódaink számára történő megőrzését, hogy közben biztosítjuk a turizmusba investáló vállalkozók tőkéjének megtérülését, cégük eredményeinek javulását. A fenntartható turizmusnak hosszú távon ökológiailag elviselhetőnek, gazdaságilag kivitelezhetőnek, etikailag és szociális szempontból a helyi lakosságra nézve méltányosnak kell lennie. Természetesen, ami fenntarthatónak tűnik az egyik nézőpontból, kevésbé az a másiktól. Ezt az ellentmondást az ökoturizmus éppen azzal kívánja feloldani, hogy olyan turisztikai termékeket képvisel, amely a vállalkozók tőkebevonását a természeti és a vele szimbiózisban élő kulturális értékek megőrzését célzó turisztikai tevékenység érdekében hasznosítja.” (Michalkó, 2013, 215. o.)

Az aktualitás és a fontosság miatt idézzük az alábbi gondolatot. Noha a szerző nem foglalkozott direkt a fenntarthatósággal, idézett gondolatai mégis adalékul szolgálnak a fenntarthatósághoz.

„Néha azt hiszem ez a legtöbb, amit tehetünk: tanulni mindenből, ami kijutott, és aztán megpróbálni a világot egy kicsit jobb állapotba hagyni a következő generációnak.” (Karikó, 2023. 43. o.) Ez a szerző Karikó Katalin, a Nobel-díjas biológus, aki ha nem így gondolkodik és cselekszik, talán soha nem jutott volna el a Nobel-díjig.

1.1. A természeti tőkére és kulturális hagyományokra és a térségre jellemző helyi termékekre alapozott turizmus

A fenntarthatóság folyamatainak megértéséhez fontos az ökológiai szolgáltatások elemzése. Ezt a kérdést R. B. Norgaardnak, az ökológiai gazdaságtan egyik alapítójának és nemzetközi hírű tudósának eredményeit felhasználva ismertetjük.

R. B. Norgaard egy nagy hatást kiváltó tanulmányában (Norgaard, 2010) kételyeit írja le az „ökoszisztéma-szolgáltatások” eredeti megfogalmazásának elferdítésével kapcsolatban. Kifejező a tanulmány alcíme is: *Hogyan vált egy szemléletes metafora a lényeg elhomályosítójává.*

A metafora a következőképpen került megfogalmazásra: „A természetre úgy is tekinthetünk, mint egy meghatározott méretű tőke állományra, amely az ökoszisztéma szolgáltatások korlátozott áramát tudja csak feltartani.” (Norgaard, 2011, 61. o.)

Ez a metafora az ökológiai közgazdászok részéről azért került megfogalmazásra, hogy feltárja a gazdaság „mindenhatóságát” hirdető uralkodó közgazdasági nézetekkel

szemben az emberiség valódi viszonyát a természettel, kifejezve vele a környezeti fenntarthatóság lényegét.

A fenti metafora azonban a *millenniumi ökoszisztéma felmérés* (*Millennium Ecosystem Assessment 2003-2005*) központi keretrendszerévé vált. Az ökológusokkal szemben pedig elvárás lett, hogy a korábbiaknál pontosabb elméleti és gyakorlati eljárást adjanak arról, hogy a természeti tőke miként biztosítja az ökoszisztéma-szolgáltatások áramát.

A fő gond azonban az, hogy az ökoszisztéma egy nagyon összetett komplex rendszer, amely nem illeszthető be egy vagy akár néhány tényezőként a világgazdasági modellekbe.

Ugyanakkor amint azt *Norgaard* (2011) megállapítja, „az ökológia tudománya jelen pillanatban nem rendelkezik olyan előre jelző képességgel, amellyel meg lehetne határozni, hogy mikor tekinthető fenntarthatónak egy-egy ökológiai szolgáltatás használata”. (*Norgaard*, 2011, 64. o.)

Ennek gyakorlati illusztrálására leírja, hogy a *millenniumi ökoszisztéma felmérés* készítői gyakran olyan esetet sem tudnak dokumentálni, amelyben az ökológusok között egyetértés lett volna abban, hogy egy populáció mikor fog összeomlani, vagy hogy egy ökológiai rendszer mikor lép át egy meghatározott állapotából egy másikba.

Norgaard és a vele hasonló véleményen lévő ökológiai közgazdászok, illetve a környezetgazdászok egy része úgy látja, hogy az idézett metaforában rejlő gondolat nem valószínűsíthető meg azzal a feltételezéssel, hogy parciális közgazdasági elemzéssel megérthetünk egy globális problémát, valamint hogy projektről projektre haladva, átfogó intézményi változás nélkül új gazdaságot építünk.

A gazdasági kalkuláció azonban megkövetel valamiféle természetitőke-értékelést. A gazdasági kalkulációban ugyanis, ha a természeti jelenségeknek nem adunk gazdasági értéket, vagy azokat akár végtelennek feltételezzük, a kalkulátor és a döntéshozó azokat nullaként veszi számításba. A gazdasági értékelés során kiemelt jelentősége van a „közvetlen használat” értékének. Ennél az értékösszetevőnél az értékelemek közvetlenül kapcsolódnak a személyes használatához, méghozzá többnyire áruk formájában. A természet ezen szolgáltatásai közül kiemelkedik az élelmiszer-termelés, a biomassza közvetlen gazdasági felhasználása, egy folyó, egy tó esetében ilyen érték például a hal, a nád, a sás stb. Az emberi pihenést, egészségmegőrzést, gyógyulást szolgáló rekreációs szolgáltatások különös jelentőséggel bírnak, és sajátosan jelennek meg az emberi fogyasztásban. A rekreációs tőke (pl. a szép táj, a gazdag madárvilág, a háborítatlan csend, a tiszta levegő) nagy része mint közvetlen szolgáltatás fogyasztható, és az adott helyhez kötött (in situ), attól elválaszthatatlan. Addig, amíg a természeti és művi tőke együttes eredményeként létrejött biomassza helyben is fogyasztható, de máshol is felhasználható (ex situ), a rekreációs tőke szolgáltatásai helyhez kötöttek. A fogyasztásából eredő élvezetnövekmény csak az adott helyen „vásárolható” meg. Ez a tulajdonsága például a vidékfejlesztés szempontjából, a vidéki lakosság megtartását tekintve kiemelt jelentőségű. A rekreációs tőkére épített ökoturizmus és a vele harmonikus viszonyban

lévő környezetbarát agrárium a fenntartható fejlődés irányába mozdíthatja el a vidéket. Különösen igaz ez a gazdag biológiai sokszínűséggel rendelkező magyar vidékekre.

A személyes használattal összefüggő értékösszetevők esetében a legerősebb a személy érintettsége, és a személy mint a gazdaság szereplője is képes megbecsülni a piaci döntéseit alapvetően motiváló használdozat-költséget.

A környezeti hatásvizsgálatok és a környezeti kárszámítások esetében is leginkább ezt az értékkört veszik számba. (Számos esetben meg is maradnak ennél a leszűkített értékbecslésnél.)

A „közvetett használat értéke” a következő értékösszetevő, amely olyan értékkört érint, mint a természet ökológiai funkciója, az árvízvédelem, viharvédelem stb. E funkciók nem kis része rejtve marad mind a gazdaság szereplői, mind a köznapi szemlélődő előtt. Addig, amíg például a Tisza egészséges állapotában a gazdaság által leginkább számba vett és értékelt hasznok a halgazdaság, nádtermelés (mindkettő mint rekreáció és tőkehozadék is) voltak, a folyó élővilágának jelentős része – az ökológiai piramis alapja – rejtve maradt. A Tisza példájánál maradva hasonlóképpen nem kellően értékelték az alapvető ökológiai funkciókat adó, a folyó újjászületését nagymértékben segítő mocsaras, lápos, vizenyős területek sem. (A Tisza tó célja az árvízvédelem és az öntözés volt.) A közvetett használat értékére jellemző példaként szolgálnak az erdő-sávok, amelyek a viharvédelem, hófúvások csökkentése mellett kiemelkedő szerepet töltenek be mint ökológiai folyosók.

1.2. Az érintett terület turisztikai jellemzőinek a feltárása

Egy, a természeti értékekre, természeti tőkehozadéokra alapozott program megvalósításának az első lépése a programba bevonandó terület jellemzőinek a feltárása, amit a következő lépésekben tehetünk meg (*Fausnaugh és szerzőtársai, 2004*):

- A terület természeti szépségeinek a feltárása.
- A vizsgált terület kulturális és társadalmi jellemzőinek leírása.
- Rekreációs, sportolási és kulturális programok szervezésének lehetőségei.
- Szolgáltatások és vásárlási lehetőségek feltárása.
- Turisztikai infrastrukturális ellátottság (közlekedés, egészségügy, közbiztonság stb.) bemutatása.
- A helyiek vendégszeretetének megismerése.
- A terület megközelíthetőségének a feltérképezése.

Ezeket a jellemzőket – amelyek részjellemzők összegzései – elemezve tudunk dönteni arról, hogy egyáltalán érdemes-e belekezdeni az adott területen a program szervezésébe.

A természeti értékekre alapozott, a fenntarthatóságot szolgáló programok esetében kiemelten fontos a közlekedés milyensége, továbbá a helyi termékek és szolgáltatások minősége és mennyisége.

Noha első látásra nem tűnik fontosnak, de lényeges az időtényező, hogy mikorra tervezzük a programot, és milyen hosszú időre.

A továbbiakban bemutatott program (Hortobágyi Madarász Napok) a partnereinkkel, a Florida Institute of Technology kutatóival végzett közös kutatás jóvoltából, a Floridai *Birding and Wildlife Festival* programmal együtt született. Mindkét esetben meghatározó a madarak jelenléte (tavaszi és őszi madárvonulás) és ezekkel harmóniában az, hogy a cél a turisztikai szezon meghosszabbítása (korábbi kezdés és későbbi befejezés).

A program nem lehet túl rövid, de túl hosszú sem. A túl rövid programnak nagy a közlekedési terhelése és az üvegházgáz-kibocsátása, a túl hosszú idejű program pedig a terület jellegéből adódóan esetleg jelentős regionális mobilitást indukál.

1.3. Helyi termékekre alapozott turizmus

A helyi termékeken alapuló turizmus olyan turisztikai forma, amely a régió sajátos élelmiszereit, kézműves termékeit és kulturális örökségét helyezi előtérbe. Ez a turizmus elősegíti a helyi gazdaság fenntarthatóságát, támogatja a helyi közösségeket, és erősíti a látogatók kapcsolatát az adott térség identitásával. Különösen népszerű a slow life filozófiát követő turisták körében, akik az autentikus kulináris élmények és a regionális hagyományok felfedezését keresik. (Dankó, 2023)

A helyi termékeken alapuló turizmus számos előnnyel jár a fenntarthatóság szempontjából:

- Gazdasági előnyök: A helyi termelők által előállított termékek kínálása, árusítása és ajánlása a helyi gazdaságot erősíti, egyedi vonzerőt szolgáltat a desztinációk turisztikai szolgáltatóinak, és egyúttal csökkenti a külső szállítókra való támaszkodást. Hozzájárul a bevételek helyben tartásához, a munkahelyteremtéshez és a munkahelyek megőrzéséhez (Gonda és szerzőtársai, 2018).
- Természeti hozadék (környezeti fenntarthatóság¹): A helyi termékek előtérbe helyezése a rövidebb szállítási útvonalaknak köszönhetően csökkenti a szállítási tevékenység ökológiai lábnyomát, és támogatja a környezetbarát gyakorlatokat.
- A helyi kultúra megőrzése: A helyi termékek népszerűsítése hozzájárul a település/ régió kulturális és kulináris örökségének, hagyományainak megőrzéséhez és öregbítéséhez.

¹ Míg az erős és gyenge fenntarthatóság esetében a tőke (stock) nagyságát vizsgálja, a környezeti fenntarthatóság (Environmental Sustainability) a tőke hozadékát (flow) emeli ki. E szerint a meghatározás szerint az egyes erőforrásokból befolyó javak/ szolgáltatások szintjét kell fenntartani (nem csak a teljes összesített értéket). A halászat esetében ez pl. azt jelenti, hogy a kifogott zsákmányt kell állandó szinten tartani (ami a fenntartható hozam), és nem csak a tőke értékét. Egy vizes élőhely esetében ez pl. azt jelenti, hogy nemcsak a természeti tőke értékét, hanem ökológiai funkcióját is meg kell őrizni. (Szlávik, 2013. 24. o.)

- Szociális előnyök: A helyi termékek fogyasztásán keresztül növekszik a turisták és a helyiek közötti interakciók száma, mélyül a bizalom, ami további lehetőségeket nyit a helyi termelők számára.

Magyarországon újra nagy turisztikai vonzerőt jelentenek a regionális és helyi termékek, melyek gyakran az adott területek turizmusának az alapját jelentik, és számos attrakciót építenek rájuk. A helyi termékek értékesítéséből származó hasznok nemcsak a helyi vállalkozásokat, de végső soron a teljes helyi közösségeket és településeket is gazdagítják (*Gonda és szerzőtársai*, 2018). A továbbiakban bemutatásra kerülő esettanulmányunkban ezért szántunk szerepet a természeti tőkére alapozott program mellett a helyi termékek szerepének is, mert úgy véljük, hogy a program vonzereje és sikeressége ezzel kiegészítve tovább növelhető.

A példaként felhozott, alapvetően természeti értékekre épülő programnak is részét képezi egy építészeti, történelmi és kulturális programcsomag (Debrecen), illetve egy vagy akár több borgasztronómiai program (Eger esetében történelmi és kulturális programokkal kombinálva). A borgasztronómia esetében jelentős a fenntarthatóság irányába mutató pozitív hatása a „bornak” mint helyi terméknek.

2. Esettanulmány: Madarász és állatvédő napok a Hortobágyon

Az alábbi esettanulmánnyal szemléltetjük azt, hogy lehet a fenntarthatóság irányába turisztikai programot kidolgozni.

Az első a természeti tőkehozadékra alapozott program, amelyet a Floridai Institute of Technology oktatóival dolgoztunk ki. A program kidolgozói: Chambliss K; Slotkin M. H; Morris J. G; Vamosi A. R; Szlávik J; Füle M. A program Floridában már sikeresen futott, és az ottani tapasztalatokat felhasználva kíséreltük meg azt átültetni a Hortobágyra. (A program csak program maradt, nem sikerült megvalósítani, de a jövőben meg lehetne kísérelni a gyakorlati megvalósítást.)

A program alapvetően a természeti tőke személyes használatával összefüggő értékre épül, azon belül is a helyhez kötött természeti tőkehozadékra. A kereslet alapvetően a nemzetközi és hazai madármegfigyelő turistákra épül, fenntartható módon (az élővilágot nem zavarva), kihasználva a gazdag madárvilágot.

A hagyomány és örökölhetőség értékrészén belül jól „eladható” a domesztikált állatok bemutatása is (szürkemarha, racka juh, mangalica). Velük együtt „eladható” annak a történelmi életformának, gazdálkodási formának a bemutatása, amely ezeknek az állatoknak tartásához kötődik. Ugyanúgy vonzerőként jelennek meg azok a fogyasztási javak is (élelmiszerek, italok, ruházat stb.), amelyek ehhez az életformához kötődnek.

Ezen turisztikai forma lényege az, hogy a természeti tőke döntő részben már domesztikált (ember által befolyásolt és részben átalakított természet) megőrzése csupán tudatos emberi cselekedettel tartható fenn. A puszta ökológiai sokszínűségének megőrzéséhez is emberi tevékenység kell. A hortobágyi pusztán állatokat kell tartani (legeltetni kell, a réteket kaszálni kell stb.), különben elszaporodnak a többnyire invazív fajok, amelyek jelentősen csökkentik a biodiverzitást.

A turizmusnak ez a fajtája tehát lehet fenntartható, amennyiben a biológiai életközösségeket figyelembe véve fejlesztjük, és a megtermelt jövedelem meghatározó része helyben marad, és a természet komplex élő rendszerét szolgálja. Az embereknek kellő jövedelmet biztosít, hogy fenntartsák a természettel harmóniában élő helyi társadalmat és gazdaságot is.

A Hortobágyra tervezett programot kezdjük egy SWOT-elemzéssel.

2.1. A Tisza-tó régió SWOT-elemzése

A vállalatok menedzserei alkalmazzák a SWOT-elemzést mint tervezési eszközt, amely a vállalat erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit határozza meg. Először a menedzserek egy alap stratégiát alkotnak meg, miután képesek a szervezeti erősségek és gyengeségek összeírására. Az erősségek és gyengeségek a szervezet aktuális helyzetéről adnak információt. A következő lépés az előzőleg meghatározott tényezők elemzése. Ekkor azon lehetséges lehetőségek és veszélyek meghatározása a feladat, amelyek jelenleg vagy a jövőben hatással lehetnek a szervezetre. A tanulmányban a Tisza-tó régió fejlődési képességének SWOT-elemzése található.

Az eredményeket az 1. táblázat tartalmazza 4 részre bontva: erősségek – lehetőségek és gyengeségek – veszélyek, amelyek között jól felfedezhetőek az átfedések. Az erősségek mind számban és jelentőségben is felülmúlják a gyengeségeket. A terület természeti tőkéje lenyűgöző és egyedülálló.

A gyengeségek, mint például a régióban a munkahiány, valamint a helyi lakosság nyelvi nehézségei, környezetvédelmi tudatossága, illetve turisztikai szakképzettsége nem a legmegfelelőbb, de mégis van bennük lehetőség. A magánvállalkozások és az önkormányzat együttműködése a természeti és kulturális értékek fejlesztésével a helyi lakosok életszínvonalát emelné. Ez egy marketing kihívás, hogy hogyan lehet azoknak a turistáknak a figyelmét felhívni, akik a közeli látnivalókat már bejárták. Sőt, az öregedő és elszegényedő helyi lakosság az, ami rendelkezik a kulturális örökséggel, amely idecsábíthatná az ökoturistákat. Továbbá a hagyományok átadása a fiatalabb generációk számára is elősegítené az ökoturisztikai fejlődést.

A gyengeségek közül a környezetvédelem iránti alacsony érdeklődés veszélyként jelenik meg. Ha már a terület felfejlődik, és a helyi lakosok életszínvonala is emelkedik, a környezetvédelem is fontosabbá fog válni.

A terület legproblematisabb és legdrágább megoldandó problémái az átmenő forgalom infrastruktúrájának hiánya és az árvízveszély. Társadalmi aspektusból is elég érzékeny a terület, és nehéz a cigányság integrációjának megoldása is. A legnagyobb politikai akadály pedig a magán- és a közszektor közötti együttműködés hiánya, főleg a helyi önkormányzatokra értve.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p>A Tisza-tó szinte érintetlen természeti környezettel rendelkezik.</p> <p>Gyalogos túrákra is alkalmas környezet, számos helyi élővilágot bemutató rövid tanösvény.</p> <p>Az M3-as autópálya és a 33-as főút vonal.</p> <p>Termálvizekben gazdag terület.</p> <p>Kerékpározásra alkalmas utak és kerékpárutak, kerékpárbérlési lehetőség áll rendelkezésre, és a tó jól körbe-kerékpározható.</p> <p>Vízitúrákra és vitorlázásra alkalmas környezet, kikötési és hajóbérlési lehetőségek adóttak.</p> <p>Kulturális és folklórértékek, hagyományörző alföldi és hegyi falvak. Kiváló rekreációs terület.</p> <p>Regionális Fejlesztési Önkormányzat létezése, és elkötelezett döntéshozók.</p> <p>Kivételes turistalátványosságok.</p> <p>Turisztikai tevékenységek széles választéka.</p> <p>Közelség a Hortobágyi Nemzeti Parkhoz és a Mátra és Bükk hegységekhez.</p> <p>Szakképzett, elérhető munkaerő.</p> <p>Helyi menedzsment fejlődése (civil szervezet, társaságok stb.).</p> <p>Pályázási lehetőség EU-s támogatásra. Turizmus területén szóba jöhető magas színvonalú termékek és szolgáltatások menedzsmentje és fejlesztése.</p> <p>Turistaszezon meghosszabbítása.</p> <p>Bizonyos kulturális és természeti értékekben bekövetkező értéknövekedés. Környezettudatosság növekedése. Gazdasági és társadalmi szektorok együttműködésének javulása.</p>	<p>Munkalehetőségek hiánya, öregedő társadalom.</p> <p>Alacsony jövedelmi színvonal.</p> <p>Nagyarányú nélkülöző vállalatok, innováció, versenyképes vállalatok hiánya.</p> <p>Rövid turistaszézon.</p> <p>A természethasználati kultúra kiforratlansága.</p> <p>A turisztikai attrakció ismertségének hiánya.</p> <p>Országos jelölt turistautak hiánya.</p> <p>Kiépített pihenők és vizesblokkok hiánya a turistautakon.</p> <p>Magas színvonalú szálláshelyek hiánya (alacsony szintű szolgáltatások).</p> <p>Szaktudás hiánya.</p> <p>Idegennyelv-tudás alacsony szintje.</p> <p>Közlekedési infrastruktúra fejlesztésének hiánya.</p> <p>Kevés stabil tőkével rendelkező nyereséges vállalat és kevés ipari park jellegű fejlesztés.</p> <p>Alacsony beruházói aktivitás.</p> <p>Turizmussal kapcsolatos szakmai képzések, oktatás (tanfolyamok) szükségessége.</p>
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>Közelség a Hortobágyi Nemzeti Parkhoz és a Mátra és Bükk hegységekhez.</p> <p>Az autópálya és a kötöttpályás közlekedés kiépítettségének jobb kihasználása.</p> <p>A kulturális és épített értékek összekapcsolása a turisztikai útvonalakkal.</p> <p>A jelenlegi tanösvények körtúrákká történő összekapcsolása pihenők építésével.</p>	<p>Környezetvédelem iránti alacsony érdeklődés.</p> <p>A növekvő vendégforgalom negatív hatása a környezet állapotára.</p> <p>Közlekedési hálózat nehézségei.</p> <p>Tisza-tó vízminőségét befolyásoló tényezők.</p> <p>Árvízveszély.</p> <p>Tőkehiány.</p> <p>Szaktudás hiánya.</p>

<p>Az erősödő ökoturizmus lehetőségeinek kihasználása. Hálózatos fejlesztésekben való részvétel. A terjedő technológiai megoldások (weblapok és applikációk) adta lehetőségek jobb kihasználása. Arányában viszonylag jelentős idős korosztály segítségével aktívvá tenni a hagyományokat (gazdálkodás, életmód, fogyasztás). Az Európai Unió schengeni térsége adta lehetőségek a madárfigyelők (birdwatchers) szabadabb mozgásához.</p>	<p>Idegennyelv-tudás hiánya. Közlekedési hálózat lassú fejlődése. Környező régiókkal piaci verseny. Az önkormányzatok kevés felhasználható tőkével rendelkeznek, rossz tendencia jellemzi a meglévő lehetőségek kihasználását. A magán- és közszektor, valamint a helyi önkormányzatok együttműködésének hiánya. Romák beilleszkedésével kapcsolatos megoldatlan problémák.</p>
---	---

Forrás: saját összeállítás a Tisza-tó Térségi Területfejlesztési Program (2014–2020) és a Tisza-tó Térségi Aktív Turisztikai Stratégia (2024) felhasználásával

1. táblázat: Tisza-tó régió fejlesztésének képességét elemző SWOT-analízis

Összefoglalva az eddigieket, a természeti és emberi tőke, az infrastruktúra és az irányelvek mind jelentős szerepet játszanak a tervezett esemény megvalósításában. Ráadásul a terület viszonylag fejletlen, és az idegenforgalom, amely az utazási és szabadidős piac magját alkotja, csökkent az utóbbi időben. Egy nemzeti madarászfesztivál nem lenne csodaszer a probléma megoldására, de hozzájárulna az ökoturisztikai piac fellendüléséhez és az életszínvonal emeléséhez.

A turisták kedvelik, ha megtapasztalhatják a helyi, autentikus életmódot, illetve növekedett a speciális termékek iránti kereslet is. Az utazók keresik a hobbijuknak és érdeklődési körüknek megfelelő specialis turisztikai lehetőségeket, és a tematikus fesztiválok (valamilyen téma köré szervezett tematikus napok, mint pl. egy madarászfesztivál) egyre inkább felértékelődnek, főleg, ha azok témája nem „sablonos”, hanem különleges vagy egyedülálló helyi vonzerőre épülő (Piskóti, 2021).

2.2. Magyar Madarász Napok a Hortobágyon – 4 lehetséges verzió

Az eddig leírtakat szem előtt tartva, Magyarország számára a lehetőségek széles tárháza áll rendelkezésre. A régió érintetlen természeti környezete és gazdag kultúrája korlátlan lehetőségeket biztosít a terepgyakorlatok, szemináriumok, gyakorlati bemutatók és vitaindító előadások számára, melyek szabadon választhatók. Míg a Magyar Madarász Napoknak sok életképes variációja létezik, mi 4 verziót mutatunk be az alábbiakban. Az első 300 regisztrált látogató elszállásolására hivatott, míg a második 150 jelentkezőre csökkentett befogadóképességgel rendelkezne. A harmadik variáció szerint szintén 150 jelentkezőt fogadnának, de a környékbéli kirándulások megtartása nélkül. Természetesen a negyedik variáció az esemény elmaradása. Minden egyes lehetőséget a következőkben részletesen elemzünk.

Első variáció

Fő célként 300 regisztrált látogató bevonásával az esemény a következőképpen épülne fel:

- Egy moderátor az 5 napos program minden egyes napjára.
- Egy nyitóünnepség az első estén, közös beszélgetések minden este (bor és sajt mellett), egy helyi specialitásokon alapuló piknik, zárásképp az utolsó délutánon lennének a közösségi programok.
- Egyenletesen elosztott terepgyakorlatok az 5 nap alatt, hogy a jelentkezők szabadon tudjanak választani.
- Gyakorlatok, melyek a kezdő, középhaladó és haladó madarászok számára a különböző madárfajok, pillangók és egyéb állatok felismerésének technikáit helyezik a középpontba. Fényképészet, természeti megfigyelések, telefotografálás és egyéb sajátos érdeklődést előtérbe helyező tevékenységek.
- Az előadásokat terepgyakorlatokkal és bemutatókkal színesítik, melyek során a meghívott szakemberek átadják tudásukat.
- Művészek és fényképészek kiállítják műveiket, kereskedők pedig kínálják a legújabb optikai és egyéb madarászszerszözöket.
- Érdeklődésre tarthat számot egy amatőröknek rendezett művészeti verseny, melyen gyerekek is pályázhatnak.
- Kirándulások Egerbe, Tokajra, Debrecenbe és más közeli térségbe, amelyek során lehetősége nyílik a nem helybéli látogatóknak, hogy felfedezzék a régió kulturális és történelmi kincseit és a bort mint helyi terméket.

A nyitó és záró események kivételével, a tevékenységek átfedik egymást, a választás lehetőségét meghagyva a látogatóknak, az egyéni érdeklődés függvényében. A népszerűbb eseményeket többször megismételnék, hogy a résztvevők megtervezhessék egyéni terepgyakorlataikat vagy gyakorlataikat anélkül, hogy lemaradnának a többség által „divatosnak” ítélt tevékenységekről. A kiállítások az egész fesztivál alatt megtekinthetők lennének. Az állatvilág nem törődik a 8-tól 5-ig vagy 6-ig tartó általános nyitvatartással, ezért számos terepgyakorlat hajnalban indul, hogy a résztvevők megfigyelhessék a nappali fajok ébredését és reggeli táplálkozását, talán még néhány éjjeli állatot is megpillanthatnak.

A program egy részét a terület ökoszisztémájának gyerekekkel való megismertetésének szentelnék, mely során megtapasztalnák a természet keze nyomát. A gyerekek tapasztalati tanulása állatszakértők felügyelete mellett zajlana, mely során megfigyelik a különböző növényeket és állatfajokat. A felnőttek és gyerekek tanulóprogramjai átfedik egymást, hogy a csoportok kiválaszthassák azt az ökoszisztémát, melyet tanulmányozni kívánnak. A tanulóprogramok úgy lennének ütemezve, hogy bármely csoport minden ökoszisztémával megismerkedhessen.

Példaként a tanulóprogramok célterületei a Tisza-tó és a Hortobágy lehetnek. Mind körülbelül ugyanabban az időben lenne megtartva, és minden csoport egy eseményt

választana. Minden program úgy lenne szervezve, hogy elegendő időt biztosítana a kísérleti tanulóprogramokban részt vevő csoportoknak a helyszínre utazáshoz.

A minden résztvevő és helyi lakos számára nyitott művészeti verseny eredményét a megnyitó ünnepség és vitaindító előadás előtt vagy rögtön azt követően célszerű kihirdetni, hogy a látogatók az egész fesztivál alatt gyönyörködheszenek az alkotásokban és a díjakban. A művészeti verseny és kiállítás a helyi lakók részvételét ösztönözné, ezzel az egyéni érdekek figyelembevétele is növelné a fesztivál sikerét. Az elbírálás kor és eszköz szerint történne, azaz hogy fényképpel, pasztellképpel, olajfestménnyel, szoborral, multimédiával, kollázssal vagy egyéb alkotással pályáztak. Egy tekintélyes bírákból álló zsűri adna hitelt a díjaknak.

Második variáció

Az eseményre regisztrált látogatók létszámának 150 főre történő lecsökkentése. A jelentkezők az első változatban vázolt tevékenységekben vennének részt, de a programok száma is kevesebb lenne, hogy mindegyik kellő létszámú résztvevőt motiváljon, figyelembe véve a gazdasági szempontokat.

Harmadik variáció

Ez a verzió szintén 150 fővel számolna, ugyanúgy mint a második, de a szomszédos területek meglátogatása nélkül. A fesztivál a Hortobágy–Tisza-tó területére korlátozódna.

Negyedik variáció

Az egész rendezvény elmarad. E forgatókönyv szerint alapos vizsgálatok eredményeképp úgy ítélik, hogy az adott gazdasági és pénzügyi korlátok mellett a tervezett esemény nem megvalósítható.

Az első három variációban lenne egy olyan időszak, valószínűleg a hétvége, amikor a fesztivál nyitva állna a nagyközönség számára, elfogadható belépőárak mellett. Ez magyar érdeklődők ezreinek tenné lehetővé a különböző kiállítások megtekintését. A magyar résztvevők számának növekedésével egyre fokozódna a büszkeség és a tulajdonosi szemlélet, és feltehetően érdekeltek lennének a természeti kincsek és kulturális tőke megőrzésében, mely Európa vagy a világ más tájairól vonzza az ökoturistákat. A magyar közvélemény szerint ez megerősítené a környezeti értékek gazdasági és esztétikai tényezőinek jelentőségét.

Végül a megvalósíthatósági tanulmány fontos kérdése, hogy tudunk-e egy olyan lehetséges, a madarászat iránt érdeklődő vevőkört beazonosítani, akik a fesztivált a turizmusukkal és az ebből képződő bevételeikkel támogatnák. A siker érdekében a rendezvénynek elegendő külföldi madarászt kell idecsábítania. A nemzetközi résztvevők szállásra, közlekedésre, étkezésre, regisztrációra, terepgyakorlatokra, kulturális programelemekre, vásárlásokra és emléktárgyakra költött pénze a fesztivál gazdasági

alapjának nagy részét képezné. Ez elegendő lenne a fesztivál üzemeltetési költségeinek (kiegészítve a reklámbevételekkel) fedezésére, és bevételt teremtene a helyi kereskedőknek, étterem- és szállodatulajdonosoknak. Vajon léteznek-e olyan európai madarászok, akik ellátogatnának a fesztiválra?

3. Konklúzió

Amennyiben úgy használjuk ki a turizmusban rejlő lehetőségeket, komparatív előnyöket, hogy közben teljesülnek az erős környezeti fenntarthatóság követelményei, akkor megteremthető a fenntartható turizmus.

A turizmusnak az a fajtája lehet fenntartható, amelynek során a fejlesztés a biológiai életközösségek megőrzésére épül. A megtermelt jövedelem meghatározó része helyben marad, és a helyi közösségek természeti-társadalmi-gazdasági komplexrendszerét szolgálja. Az embereknek kellő jövedelmet biztosít, hogy fenntartsák a természettel harmóniában élő helyi társadalmat és gazdaságot is.

Az erős fenntarthatóság megteremtésének célja önmagában nem jelent megoldást, az ugyanis a tőke (stock) megőrzését jelenti. A környezeti fenntarthatóság a tőke hozadékainak (flow) a fenntartását is jelenti.

A természeti tőkéhez emberi közösségek kapcsolódnak, amelyek számos helyen évszázadokon keresztül a természeti tőke hozamaiból éltek és élnének a jövőben is. Ezért fontos a hozamok fenntartása.

A hozamok (jövedelmek) helyben maradása azért fontos, mert a természet (amely napjainkban már szinte teljes mértékben domesztikált, az ember által harmóniában tartott) igényli az emberi közösség aktív jelenlétét. Amennyiben a fenntartható fejlődés jelszavával ezeket a közösségeket kizárjuk a védendő területről, a közösségek elszegényednek, az emberek elvándorolnak, a természet pedig magára marad. A magára hagyott természet az esetek többségében elvadul, leszegényedik, lepusztul.

Hivatkozások

AKTÍV ÉS ÖKOTURISZTIKAI FEJLESZTÉSI KÖZPONT (2024): *Tisza-tó Térségi Aktív Turisztikai Stratégia* <https://aofk.hu/wp-content/uploads/2024/07/tisza-to-aktiv-turisztikai-fejlesztési-program.pdf>, Letöltve: 2024. december 13.

DALY, H. E. (1991): *Steady-State Economics*. Island Press, Washington DC.

DANKÓ LÁSZLÓ (2023): *Helyi termékekre fókuszáló turizmus a körforgásos és fenntartható gazdaságban*. THE Eszencia – Bor és Tudomány tanulmánykötet 86–100., Tokaj Hegyalja Egyetem, Sárospatak

- FAUSNAUGH, C. – HIGGINBOTTON K. – WAIGHT, P. – FERENCZ LEVENTE – CSIGÉNÉ NAGYPÁL NOÉMI – HERZEG MÁRTON (2004): *Természeti értékekre alapozott turizmus – Belevágjunk-e, s ha igen, hogyan?*, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Környezetgazdaságtan Tanszék, Budapest
- GONDA TIBOR – ANGLER KINGA – CSÓKA LÁSZLÓ (2021): The Role of Local Products in Tourism, *European Countryside*, 13(1), 91–107.
- KARIKÓ KATALIN (2023): *Áttörések: életem és a tudomány*. Helikon Kiadó, Budapest.
- MICHALKÓ GÁBOR (2013): *Turizmológia*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- NORGAARD, R. B. (2011): Ökoszisztéma szolgáltatások – Hogyan vált egy szemléletes metafora a lényeg elhomályosítójává? *Kovács XII*. 2011/1-4. szám 61–93.
- OPSCOR, H. (2000): The Ecological Footprint – Measuring Rod or Methaphor. *Ecological Economic* (32) 363–365.
- PISKÓTI ISTVÁN (2021): *Versenyképes turizmus és desztinációmarketing – trendek és teendők*. Helyi erőforrásokra épülő kis léptékű turizmusfejlesztés – A turisztikai desztináció mint minőségi élettér fejlesztése. Tanulmányok és szemelvények a turizmus és turizmusfejlesztés területeiről, Szikszó Város Önkormányzata, Szikszó
- SZLÁVIK JÁNOS (SZERK.) (2005): *Hungarian Birding and Wildlife Days*. Florida Institute of Technology – Budapest University of Technology and Economics, Melbourne (FL) – Budapest
- SZLÁVIK JÁNOS (2013): *Fenntartható gazdálkodás*. Wolters Kluwer – CompLex Kiadó, Budapest.
- TISZA-TÓ FEJLESZTÉSI KORLÁTOLT FELELŐSSÉGŰ TÁRSASÁG (2013): *Tisza-tó Térségi Területfejlesztési Program (2014–2020)*, https://hbmo.hu/portal/wp-content/uploads/2020/11/mxv1zydx_2yo_03A_hatjav_mell_TISZA_TO_TERSEG_PROGRAM_140624.pdf, Letöltve: 2024. december 13.